

официальное отделение политики и Церкви во Второй Речи Посполитой, придерживались собственных политических привязанностей. Они частично проявились во время избирательной кампании в сейм и сенат государства. В статье прослеживаются особенности проявления политических убеждений духовенства Львовского уезда.

Ключевые слова: западноукраинское духовенство, Римо-католическая церковь, Греко-католическая церковь, Львовский уезд, Вторая Речь Посполита.

Natalia Zakharchyn

POLITICAL SYMPATHIES OF THE CLERGY OF LVIV POWIAT IN THE END OF 1920TH

The position and political opinions of the clergy of Lviv powiat in the interbellum period are analyzed. The biggest religious communities of the Lviv powiat belong to Catholic and Greek-Orthodox Churches. Clerical leaders of these communities, disregarding official disestablishment of the Church and the State, had their own political devotions. Such devotions had a definite effect during the elections campaigns to the Senate and the Sejm of the State. The article studies peculiarities of manifestation of political opinions of the clergy of Lviv powiat.

Key words: clergy of the western Ukraine, Catholic Church, Greek-Orthodox Church, Lviv powiat, Second Polish Republic.

УДК 94–057.85:271.4(477. 83/.86)«193»

Софія Предка

ФОРМУВАННЯ РЕЛІГІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ УКРАЇНЦІВ ГАЛИЧНИНИ 1930-Х РР.: ІНДИВІДУАЛЬНІ ДОСВІДИ

Проаналізовано шляхи формування релігійного світогляду української інтелігенції Галичини міжвоєнного періоду. Для прикладу обрано біографії греко-католицьких священиків Юрія Процюка та Йосифа Кладочного, адвоката Степана Шухевича та ідеолога західноукраїнського фемінізму Мілени Рудницької. Формування релігійних уявлень, їх пізніша трансформація та чинники, які на неї впливали, простежуються на підставі особових джерел. Зазначається, що на кристалізацію образу Церкви в індивідуальних вимірах впливала низка зовнішніх поштовхів, кожен з яких призводив до поступової зміни ціннісних орієнтирів. Стверджується, що свідоме визначення ролі релігійного феномену відбувалося впродовж всього життя і безпосередньо залежало від сфери діяльності особи та способів переживання нею складних життєвих випробувань.

Ключові слова: Греко-католицька церква, українська інтелігенція в Галичині, релігійний світогляд, фемінізм, релігійний феномен.

Сформований війною новий тип людини, яка зустрілася зі смертю, розрухою та особистими втратами, став справжнім випробуванням для Церкви. Священики повоєнного часу мали пояснювати віруючим, чому ці події взагалі відбулися. Оптимізму українців Галичини не сприяла й повоєнна політична ситуація. Поразка спроби створити Українську державу в поєднанні з надмірною емоційністю, породженою відчуттям марних спроб боротьби, штовхала населення до пошуків альтернативних, нерідко радикальних засобів вирішення своїх проблем, які помітно відрізнялися від закликів церкви.

Галичани постали перед потребою пошуку моральних орієнтирів, які б задавали певний напрям та орієнтири подальшого розвитку. Координаторами цих процесів виступали священики. Якщо у містах їх вплив не був настільки помітним, то в селах саме духовенство найчастіше представляло собою чи не єдиний рушій перетворень. Розвиток духовенства чітко показував зміни в церковному житті, і саме священики стали тими людьми, які вправно балансували на межі традиції – модерну. Служіння ставало справжнім викликом і ті, хто не шкодував сил для здійснення свого покликання, у міжвоєнний час користувалися значним авторитетом серед віруючих.

На сторінках тогочасної преси до священиків лунали заклики використовувати нові форми взаємодії з громадою – духовні бесіди та газетну агітацію. Поступово релігійна практика показувала, що саме «довірочними розмовами більше приєднується для Церкви, чим офіційно, хоч би найкраще виголошеною проповіддю» [14, с. 268]. Щодо преси, то її називали «силою і міццю» [12, с. 7], котра має «дати поміч католицькій церкві в праці над уморальненням суспільності, яка через війну і великі катаклізми дуже стратила в теперішніх часах» [13, с. 241].

У контексті вивчення релігійності населення можна виокремити низку особливостей цього явища. З одного боку, традиційно сформована думка про те, що мешканці Галичини відрізняються особливою побожністю. Це одразу кристалізувало певний стереотипний образ жителя регіону, який покладає усі надії на Божу допомогу. З іншого боку, саме в міжвоєнній Галичині найактивніше розвинулися радикальні течії, набрав обертів націоналізм та фемінізм, які у більшості проявів вступали в суперечності з церковним ученням. Традиційний релігійний світогляд зазнавав дедалі суттєвіших впливів модерного суспільства та нових ідейних віянь. Це зумовлювало трансформацію усталених уявлень про церкву як інституцію, що становило для неї реальну загрозу.

У цьому протиставленні формується визначення релігійності як індивідуального сприйняття чогось трансцендентного, яке відкривається і трактується по-різному, залежно від особливостей конкретної людини. Досвіди зустрічі з «вищими» силами є дуже персоналізовані, за винятком деяких спільних рис, вони відрізняються емоційним наповненням і способами трактування явищ, котрі виходять поза рамки пояснень науки та матеріального світу. Метою цієї статті є відкрити нові аспекти приватної релігійності в людських досвідах, зважаючи на їх множинність і різноманітність, та пояснити, яким чином житель міжвоєнної Галичини поєднував у собі сакральне та світське. Об'єктом вивчення виступає внутрішнє розуміння релігії, а предметом – чинники його формування та змін, форми та обставини вияву.

Це питання ще не виступало об'єктом спеціальних досліджень в українській історіографії, однак досить широке коло робіт стосується окремих його аспектів, передусім діяльності Греко-католицької церкви в міжвоєнний час. Наукові розвідки І. Андрухів [1] та І. Пилипіва [10; 11] висвітлюють загальні аспекти розвитку Греко-католицької церкви (далі – ГКЦ), наголос автори роблять на суспільній діяльності та акцентують на зростанні авторитету Церкви через налагодження контактів з Ватиканом. Продовжує вивчення церковного життя Галичини на основі архівних матеріалів Римської Курії Л. Гентош. Дослідниця порушує питання про загальноєвропейський контекст історії Греко-католицької церкви та аналізує трансформації в релігійному житті регіону під впливом модернізаційних змін [4]. Ідеологічні впливи на становище церкви в Галичині вивчають О. Беген, О. Зайцев, В. Стефанів [2; 3], а в роботах І. Гнипа [5] та І. Шумського [18] висвітлено внесок молоді в утвердження нових віянь у церковному середовищі.

Для обраної теми найбільш інформативною є методика дослідження індивідуальних досвідів, яка детально відображає зміни у свідомості людей упродовж життя. Щоб продемонструвати відмінні шляхи формування релігійного світогляду, для аналізу обрано постаті, що відрізнялися за сферою діяльності та життєвими орієнтирами. Найцінніше, що можна отримати на підставі мікроісторичного дослідження, – це наближення до дуже особистісних та сокровених речей, які супроводжували людину впродовж життя. Для того, аби простежити процес формування релігійної свідомості, обрано постаті представників духовенства (Юрія Процюка та Йосифа Кладочного), адвоката (Степана Шухевича) та жінки, котра вважається одним із ідеологів українського фемінізму (Мілени Рудницької). Зрозуміло, що обрані для дослідження особистості мали цілком відмінні власні досвіди у сфері віри та релігійних практик. Протилежні досвіди, які накладалися на міжвоєнні реалії, набували нових ознак, на підставі аналізу яких можна стверджувати про існування конкретних моделей реалізації приватної релігійності.

Одну з таких форм можна спостерігати на прикладі представників духовенства. Особові джерела священиків містять чимало сюжетів на релігійну тематику, яка була сенсом їх життя, але водночас налаштування на священицьке служіння обмежувало їх відвертість. Відображення парохами власного життєвого досвіду супроводжувалося поясненням багатьох моментів біографії крізь призму релігійного пізнання. Однак традиційне уявлення про ідеальний обрах пароха, який з ранніх років усвідомлював своє покликання, диктоване певними внутрішніми відчуттями, не завжди відповідало дійсності.

Юнаки в Галичині обирали шлях священицького служіння з двох головних мотивів. Такий вибір міг випливати з внутрішнього покликання та щиро релігійних переконань. Але також навчатися в духовній семінарії йшли тому, що це був єдиний варіант здобуття освіти, прийнятний для родини з матеріальних міркувань. Так, наприклад, в Ю. Процюка бажання стати священиком не було чітко вираженим, адже до останнього моменту він вагався між професіями лікаря, юриста та військового. Однак, помірні плати за навчання, протекція в ректора Львівської духовної семінарії та можливість отримувати стипендію зробили свою справу, і його зарахували до числа питомців [8, арк. 224].

Греко-католицький священик Ю. Процюк (1907–1979 рр.), доктор богослов'я, походив із незаможної родини і після завершення навчання вповні відчув на собі проблеми становлення випускника семінарії в умовах пошуку парафії. Рукоположення Ю. Процюка у священики відбулося в 1936 р., спершу його призначено парохом у с. Грибовичі, а згодом переведено в с. Стоянів. Детально простежити процес формування релігійного світогляду Ю. Процюка можна на основі його щоденника. Рукопис, який зберігся ще з 1928 р., містить інформацію про навчання автора у

Львівській духовній семінарії. У цей період його розуміння церкви та релігійної сфери відчутно змінювалось. Автор щоденника додавав до записів фотографії, що робить це джерело більш інформативним та наповненим. Між записами в щоденнику трапляються значні хронологічні перерви. Це пояснюється специфікою навчання, коли під час канікул, які вихованці семінарії проводили на різноманітних заходах, не було можливості фіксувати всі події.

Іншим був досвід священика – капелана ГКЦ, доктора наук Йосифа Кладочного (1906–1994 рр.). Він народився у м. Бучачі на Тернопільщині. Мати майбутнього пароха була лікарем, а батькові через матеріальні труднощі довелося емігрувати в Канаду. Теологічну освіту він здобув у Польщі, згодом продовжив навчання в Італії, а після отримання докторського ступеня в 1930 р. митрополит Андрей Шептицький рукоположив його у священики. Злам поглядів Й. Кладочного на релігію відбувся під впливом сімейного виховання. У наймолодшому віці він не бачив проявів поваги до церкви зі сторони батьків. Їх байдужість змушувала його шукати для себе місця для розради і спокою, яким став монастир. Усвідомлене відчуття покликання до священницького служіння привело Й. Кладочного до духовної семінарії, де він, після знайомства з митрополитом Андреем Шептицьким, остаточно зрозумів, що саме тут зможе найкраще себе реалізувати: «Я доперва тепер відчуваю, яке то щастя бути священиком і що я яко не священик буду найнещасливішим чоловіком» [16, с. 43].

Вже у процесі навчання сприйняття релігії обома діячами поступово змінювалося, ставало більш серйозним та осмисленим. У Ю. Процюка ключову роль відіграли наставники, яких він називав «високохарактерними та високо освіченими людьми» [8, арк. 228]. У стінах семінарії він «вчився любити Бога і називати Його паном світу» [8, арк. 238]. Щоденник семінарста переповнений дуже особистими переживаннями й турботами. Повсякденне життя, навчання, зустрічі, – усе знайшло відображення на його сторінках. Не останнє місце серед записів відведено роздумам про майбутнє одруження та сім'ю. Як майбутній представник духовенства, Юрій Процюк дуже прискіпливо ставився до вибору нареченої й у кожних стосунках бачив «волю небес». Невдачі він трактував як своєрідне випробування, яке необхідно було достойно прийняти [8, арк. 372]. В особистому житті Й. Кладочного у стінах семінарії відбувся злам, і він прийняв целібат, однак згодом таки одружився. Він сам не хотів писати нічого на цю тему, а досліднику коментувати причини такої зміни досить важко. Про навчання він писав досить тепло і з нотками гумору: «Питомці шанували жарт, видавали газету «Фарисеї всіх країн, єднайтесь!», співали в семінарійному хорі, щочетверга виходили на прохід» [16, с. 29].

Після закінчення семінарії перед обома кандидатами на священство постало питання отримання парафії. Як згадував Ю. Процюк, процес облаштування священика було досить складним і зтяжним: «Міг серед чужих людей загинути від голоду та холоду», – писав він. Та навіть у таких умовах він досить стримано сприймав такі проблеми і зазначав, що «всі прикристи треба зносити терпеливо» [7, арк. 106]. Продовжити навчання за кордоном після закінчення семінарії вирішив Й. Кладочний, фах історика став для нього другою професією, і він на кілька років занурився у процес збирання історичних пам'яток. Однак серйозною перевіркою для його внутрішніх сил став перший сеанс екзорцизму, на якому йому довелося побувати. Під час цього «люди старалися навіть голосно не дихати, а священик був убраний у всі ризи, з хрестом в руках» [16, с. 43]. Незламність у вірі стала для священика постійним викликом, перш за все самому собі. Часті візити до засуджених у в'язницях, де Й. Кладочний «пережив страшну боротьбу та страшний біль – причастя крізь ґрати» [16, с. 65], назавжди змінили його сприйняття світу та церкви зокрема. Після спілкування з ним ув'язнені писали про «величне духовне піднесення» [16, с. 70], але сам Й. Кладочний з кожним разом після відвідин в'язниць усе важче повертався до звичного життя [16, с. 228].

На відміну від представників духовенства, світська інтелігенція сприймала релігію і Церкву стриманіше, без надмірної емоційності. Одним із представників тогочасних громадських діячів був Степан Шухевич (1877–1945 рр.), який народився на Станіславівщині, в сім'ї священика Євгена Шухевича. Як виходець з відомої родини галицького духовенства, де на першому місці завжди стояла відданість традиціям, він повинен був продовжити справу батька і діда. Однак його бажання подолати усталені консервативні бар'єри виявилось сильнішим, і С. Шухевич обрав навчання на юридичному факультеті Львівського університету. Після закінчення навчання він займався не лише адвокатською практикою, а й долучився до створення військового формування Українських січових стрільців та сам брав участь у воєнних діях. Таким чином, його релігійний світогляд був сформований як поєднання традиційного побожного родинного виховання з професійною реалізацією у світському фаху, досвіду війни та нових суспільних реалій, в яких доводилося жити [6, с. 206].

У спогадах С. Шухевича чітко простежується вплив релігійного виховання, особливо в ранньому віці. За словами С. Шухевич-Строкон, автор хотів донести до майбутніх читачів, що саме

«на тлі родинної традиції кристалізуються характери» [19, с. 13]. З раннього віку він захоплювався своїм дідом Осипом, який не лише наголошував на необхідності дотримання християнської віри, а й активно відстоював проукраїнські погляди. Саме з нього згодом братиме приклад онук, з гордістю заявляючи, що в їх роді не було «ні одного хруня, ні одного кацапа, всі були щирими українськими громадянами» [19, с. 24]. Найбільшою цінністю С. Шухевич вважав сім'ю, де зберігалися традиційні для того часу патріархальні відносини, засуджувалися шкідливі звички, які забороняла Церква. Він писав, що «декотрі з-поміж нас взагалі не вживали алкоголю і не курили, всі були дуже товариські і гостинні» [19, с. 30]. Важливими і приємними були для нього спогади про дотримання в сім'ї релігійних обрядів: «Ніч перед Святим Миколаєм була для нас чимось святочним і великим. Цієї ж ночі сам Святий отець сходив з неба і приносив гостинці» [19, с. 64].

Новий етап розпочався в житті автора після вступу в гімназію. Вже там, згадував С. Шухевич, йому говорили: «Ти будеш генералом!». І хоча цього рангу він не досягнув, однак у зрілому віці вважав ці слова пророчими. Рівень вивчення релігії в гімназії його не влаштовував, насамперед через незадовільне викладання. Якщо катехит о. Іван Гушалевиц «не викладав релігії ніколи», а тільки змушував учнів читати й відповідати за книжкою і не вмів утримати в класі дисципліни, то його наступника о. Олексія Торонського «хлопці боялися, але, мабуть, не долюблювали». Через байдужість катехитів, увага С. Шухевича до релігії, порівняно з атмосферою родинного дому, зменшувалася [19, с. 98].

Рішення С. Шухевича обрати правничий факультет, «впровадило хату у певне поденервування». Він говорив, що не мав бажання навчатися на теології та став слухачем цього факультету «для хліба». Родина Шухевичів була не надто заможною, батько Степана служив у досить бідних селах. Ймовірно, через це син вирішив шукати для себе кращого життя та фінансової стабільності [19, с. 162]. В університеті С. Шухевич долучився до громадського життя і виступив ініціатором відзначення в Академічній громаді сторіччя від виходу «Енеїди» І. Котляревського. Традиційно такі заходи починалися богослужінням, однак цього разу це викликало опір частини радикально налаштованих студентів. Аби запобігти конфлікту, С. Шухевич погодився усунути богослужіння з програми, пославшись на приналежність І. Котляревського до православ'я [19, с. 163]. На цьому прикладі видно, що для С. Шухевича першорядну роль вже відігравали громадські інтереси, а релігійні переконання могли бути їм підпорядковані.

Підтвердженням тому може служити також його характеристика М. Грушевського, який у той час почав викладати у Львівському університеті. Говорячи про його популярність серед українського студентства, С. Шухевич патетично зазначав: «Грушевський був для нас майже Богом» [19, с. 165]. Як бачимо, авторові на той час притаманне вже досить вільне оперування поняттям «божественного» й виразна сакралізація не духовних, а національно-політичних авторитетів. Із початком адвокатської практики спостерігаємо ще одну особливість – у кожному місті, де йому доводилося працювати, насамперед С. Шухевич шукав Церкву, проте не знаходив храму, який би цілком йому сподобався – Раву-Руську він називав «багном», а місцевого пароха з Долини – «спокійним кацапом» [19, с. 208].

Подальша робота у правничій сфері значно вплинула на погляди С. Шухевича. Релігійні питання відійшли на другий план, коли перед ним постало військо, численні судові процеси та повоєнні реалії Галичини. Якщо порівняти опис подій першої половини його життя з більш зрілим віком, він постає дещо спрощеним. Згадка про Різдвяні свята викликала вже не радість, як у молодості, а усвідомлювалась як проблема пошуку коштів на святкування. Характерні для раннього періоду його життя художні описи та емоційно наповнені образи змінюються звичними фактами та спостереженнями. Очевидно, громадсько-політична робота заповнила весь простір С. Шухевича, у якому не залишилося надто багато місця на те, аби згадувати, які релігійні цінності сповідувала його родина. Трансформація його релігійного сприйняття була проявом часу. Діяльність С. Шухевича також була пов'язана зі служінням, однак це було служіння закону та громадським інтересам.

«Поборниця жіночого рівноправ'я» Мілена Рудницька (1892–1976 рр.) народилась у м. Зборові на Тернопільщині в сім'ї нотаріуса, але після смерті батька родина переїхала до Львова. Там М. Рудницька здобула філософську освіту у Львівському університеті, а згодом захистила докторську дисертацію і заглибилась у громадську роботу. Вона стала Головою центральної управи Союзу Українок, Українського жіночого конгресу в Станіславові та Світового Союзу Українок, очолювала низку політичних жіночих організацій. Така активна громадянська позиція жінки впливала не лише на її становище в суспільстві, а й на особистісний світоглядний розвиток. Як символ західноукраїнського фемінізму, М. Рудницька поєднувала власні релігійні уявлення з модерними європейськими підходами до зміни ґендерних ролей у суспільстві. Консервативні галицькі кола, які звикли підтримувати погляд церкви на жінку як берегиню домашнього життя, та

феміністичний рух не надто взаємодіяли між собою. Натомість вона намагалася поєднати ці обидві світоглядні моделі, які перемагали в ній з перемінним успіхом.

Сім'я, з якої походила М. Рудницька, мала давню історію. Ще в XVII ст. її прапрадід був єпископом у Луцьку, а дід о. Михайло Рудницький на початку XIX ст. служив у Золочеві [15, с. 38]. Брат о. Михайла – Іван Рудницький теж був греко-католицьким священиком [15, с. 42]. Дитячі роки М. Рудницької минули у спокої та гармонії. Близьким другом батька був о. Данило Танячківич. Однак у родині не прийнято наголошувати дітям на глибинному змісті релігійності. Ймовірно, причини того корінились у змішаному характері подружжя: мати М. Рудницької Іда була єврейкою, яка заради шлюбу прийняла хрещення. І хоча вона інтегрувалася в середовище, однак до кінця життя вповні не оволоділа українською мовою та зберігала якість відчуття «іншості». За тогочасними звичаями, вважалося самозрозумілим, що «вихрещена жінка приналежить до суспільства чоловіка, але в практиці доводилося батькам певне проковтнути не раз гірку пілюлю» [15, с. 48].

За спогадами М. Рудницької, «не був татко практикуючим католиком, не пригадує, щоб ходив у неділю до церкви чи молився» [15, с. 54]. Релігійне виховання дітей він покладав на катехитів та матір. За спостереженнями авторки, «приналежність до греко-католицької церкви зводилася у практиці до зберігання традиційних національно-релігійних обрядів, зокрема тих, що були пов'язані з святами Різдва, Великодня, Йордану тощо. Татко дуже пильнував, щоб усі ці свята святкувались у нас дома по традиції і сам контролював, чи Мама й служниці підготували все як слід» [15, с. 55]. На думку доньки, такі святкування нагадували татові його дитинство й батьківський дім, служили засобом зв'язку з минулими поколіннями. Таким чином, бачимо, що релігійність у родині фактично була синонімом традиціоналізму.

Релігійний світогляд батька не був доньці повністю зрозумілим, оскільки він помер у її п'ятнадцятирічному віці й вона не могла з ним порозмовляти на цю тему. Однак М. Рудницька припускала, що він не належав «до людей, які живуть тільки інстинктом і не застановляються над питаннями життя і смерті». До найяскравіших спогадів її дитинства належав епізод відвідин із батьком церкви у Великодню п'ятницю, коли він «був поважний, урочистий, мовчазний. Молився і плакав. Я була така зворушена, що не зважувалася глянути на нього» [15, с. 55]. Після того, як батько серйозно захворів і надій на його порятунок не залишилося, для останньої Сповіді вирішили закликати священика. Називаючи його «вісником смерті» [15, с. 64], М. Рудницька розповідала, що тато не визнавав Євхаристії, помітно нервував, однак таки наважився на це і достойно прийняв смерть [15, с. 65]. Похорон М. Рудницька не пам'ятала. Ця подія стала для неї такою, яку «ні розумом збагнути, ні чуттям сприйняти не можна», однак писала, що за традицією, кімнату оббивали чорним полотном, приносили свічки та квіти [15, с. 69].

Релігійний світогляд М. Рудницької формувався також під впливом уявлень її оточення про надприродні явища, які не завжди вписувались у християнські догмати. За її визнанням, у час її дитинства не лише серед неосвічених селян, а й у середовищі інтелігенції багато говорили про різних духів, чарівниць і ворожок, що посилювало атмосферу містицизму. Свої зустрічі з надприродними явищами вона описала в автобіографічному нарисі «Пекло і небо». Сюжетами для цього твору послужили два нічні відіння – у першому вона бачила вночі в кімнаті чортів, у другому – нібито відвідала храм Господній на небі після смерті своєї сестри, де відчула «божественне щастя» [15, с. 70]. В обох випадках М. Рудницька була переконана, що перейшла межу між матеріальним і духовним світом та мала справу саме з відіннями, а не зі снами: «нічого більше не можу про це сказати, тільки те одне, що це не було щастя з цього світу і що всяка поцейбічна, земна радість є тільки слабим рефлексом того безконечного блаженства, якого я була учасницею в Небі» [16]. Таким чином, релігійний світогляд М. Рудницької поєднував комплекс християнських і дохристиянських вірувань, а присутність вищих сил вона найбільшою мірою відчувала у час життєвих потрясінь, здебільшого під впливом переживань через смерті рідних.

М. Рудницька стала символом галицького фемінізму, який Церква однозначно сприйняти не могла. Консервативність релігійних кіл та прогресивні ідеї новочасних жіночих організацій конфронтували між собою. Вона говорила про значну роль Церкви суспільстві, але в той же час виокремлювала постать жінки з винятково сімейного кола і переносила її на новий рівень громадської активності та професійної реалізації. Для М. Рудницької «жінка є лише тоді в силі підняти успішну конкуренцію з мущиною, коли висвободиться від домашніх обов'язків. Це рівнозначне з тим, що лише незамужня і бездітна жінка може виповнити як слід завдання поза домашнього фізичного чи розумового знання» [15, с. 85]. Декларований феміністками релігійний нейтралітет зустрівся в Галичині з опором націоналістичних сил. Ідеологи цього руху, подібно до церковних представників, зводили першочергову роль жінки до материнства, тоді як у розумінні М. Рудницької фемінізм виражав загальнонаціональні, а не конфесійні інтереси [20, с. 191].

Вивчаючи індивідуальні досвіди релігійності, можна виокремити кілька популярних моделей, які відрізнялись у зовнішніх виявах. Перш за все, це безумовна віра у християнські догмати та обрання шляху священницького служіння, який, однак, також приховував у собі чимало випробувань віри; поєднання релігійного виховання й дотримання поверхової (обрядової) релігійності з професійною кар'єрою та громадською активністю, що ніби дозволяла людині реалізувати свої пошуки сенсу життя в інших сферах і звертатися до релігії лише в міру власної потреби, під час життєвих випробувань; врешті – створення взаємовиключної формули морального вибору, що передбачала свідоме підпорядкування модерним вимогам суспільства. Ці моделі не були сталими впродовж усього життя людини і змінювалися залежно від усього комплексу життєвих обставин, які коригували переконання людей в ту чи іншу сторону.

Якщо для сільських мешканців релігійна сфера була досить відкритою, то в житті інтелігенції віра виступала радше замкнутою, дуже інтимною сферою. Про неї могли довго дискутувати, однак при цьому не вказувати нічого, що б стосувалося власних переживань. Релігію також могли сприймати як безумовну віру, як певну опору, про яку згадували у складних моментах життя, або ж кидати їй виклик, пропонуючи певні альтернативи чи намагаючись погодити власні ідеали з християнськими догматами швидше, ніж їх готова була сприйняти сама церква. Бути релігійним у міжвоєнній Галичині означало вірити у Бога і в церкву як необхідну інституцію, шукати відповіді на життєві виклики не лише в собі, а й у релігійному вченні і пам'ятати, що життям людина йде сама, але траєкторія цього руху не завжди залежить лише від неї. У щоденних церковних практиках люди шукали символи, які можна було б відчитувати як свого роду чудо. Релігійність давала надію на отримання того, чого людина очікувала від життя, дозволяла відчувати те, чого не можна побачити очима, ставала своєрідною невидимою підтримкою і допомогою в переломні моменти випробувань.

Список використаних джерел

1. Андрухів І. Католицька акція 30-х рр. ХХ ст. та її виховний вплив на українську молодь Галичини / І. Андрухів // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2011. – Вип. 1. – С. 130–135.
2. Беген О. Українська Греко-католицька Церква і молодіжний католицький рух у Галичині в міжвоєнний період / О. Беген // Україна та Ватикан. Серія збірників наукових праць. – Вип. 1. – Івано-Франківськ – Київ, 2008. – С. 515–520.
3. Беген О. Націоналізм і релігія. Греко-католицька Церква та український націоналістичний рух у Галичині (1920–1930-ті роки) / О. Беген, О. Зайцев, В. Стефанів. – Львів, 2011. – 384 с.
4. Гентош Л. Ватикан та виклики модерності / Л. Гентош. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2006. – 456 с.
5. Гнип І. Роль Греко-католицької церкви у процесі виховання української молоді Східної Галичини у 20–30 рр. ХХ ст. / І. Гнип // Галичина. – Івано-Франківськ, 2009. – Ч. 15–16. – С. 288–295.
6. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. – Львів, 1995. – 368 с.
7. Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника (далі – ВР ЛННБ ім. В. Стефаника), ф. 9, спр. 550, 109 арк.
8. ВР ЛННБ ім. В. Стефаника ф. 9, спр. 551, 409 арк.
9. Пилипів І. Взаємини Української греко-католицької церкви та Ватикану в 20–30-ті рр. ХХ ст. / І. Пилипів // Україна – Ватикан: державно-церковні відносини в контексті досвіду об'єднаної Європи: Матеріали V Міжнар. наук. конф. – Галич, 2011. – С. 177–184.
10. Пилипів І. Греко-католицька церква – найвпливовіша суспільна сила у кристалізації української нації міжвоєнної Галичини / І. Пилипів // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2010. – № 1. – С. 109–114.
11. Пилипів І. Українська греко-католицька церква та Ватикан в 20–30-х рр. ХХ ст. / І. Пилипів // Мандрівець. – Тернопіль, 2011. – № 2. – С. 50–54.
12. Преса // Місіонар. – Львів, 1930. – Ч. 1. – С. 6–8.
13. Престашевський В. Католицька преса / В. Престашевський // Нива. – Львів, 1935. – Ч. 7–8. – С. 238–243.
14. Радомський А. Потреба християнської агітації / А. Радомський // Нива. – Львів, 1928. – Ч. 7. – С. 268–269.
15. Рудницька М. Статті. Листи. Документи / Упоряд. Дядюк М. – Львів: Видавництво Отців Василіян «Місіонер», 1998. – 844 с.
16. Шкраб'юк П. Виноградник Господній. Історія життя о. д-ра Йосифа Кладочного / П. Шкраб'юк. – Львів: Видавництво Отців Василіян «Місіонер», 1995. – 354 с.
17. Шкраб'юк П. Мілена Рудницька: від зустрічі з бісами до оглядин Божого раю. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.misionar.info/teksty/6422.html/>.
18. Шумський І. Молодіжний рух у Західній Україні в міжвоєнний період (1920–1939 рр.): історіографія дослідження / І. Шумський // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2000. – Вип. 10. – С. 282–287.
19. Шухевич С. Моє життя / С. Шухевич. – Лондон, 1991. – 619 с.
20. Юрків Ю. Мілена Рудницька в українському жіночому русі Східної Галичини (20–30-ті рр. ХХ ст.) / Ю. Юрків // Українська історична біографістика: забуте і невідоме. Наукові записки. – Тернопіль, 2008. – Вип. 2. – Ч. 2. – С. 189–194.

Софія Предка**ФОРМИРОВАНИЕ РЕЛИГИОЗНОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ УКРАИНЦЕВ ГАЛИЧИНЫ
1930-Х ГГ.: ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ ОПЫТЫ**

Проанализированы пути формирования религиозного мировоззрения украинской интеллигенции Галичины межвоенного периода. Для примера выбраны биографии греко-католических священников Юрия Процюка и Иосифа Кладочного, адвоката Степана Шухевича и идеолога западноукраинского феминизма Милены Рудницкой. Формирование религиозных представлений, их поздняя трансформация и факторы, которые на нее влияли, прослеживаются на основании личных источников. Отмечается, что на кристаллизацию образа Церкви в индивидуальных измерениях влиял ряд внешних толчков, каждый из которых приводил к постепенному изменению ценностных ориентиров. Утверждается, что сознательное определение роли религиозного феномена происходило на протяжении всей жизни и напрямую зависело от сферы деятельности человека и способов переживания ним сложных жизненных испытаний.

Ключевые слова: Греко-католическая церковь, украинская интеллигенция в Галичине, религиозное мировоззрение, феминизм, религиозный феномен.

Sofia Predka**FORMATION OF RELIGIOUS WORLDVIEW OF UKRAINIANS OF GALYCHINA IN 1930
YEARS: INDIVIDUAL EXPERIENCE**

The ways of forming of religious world view of Ukrainian intelligence in Galychyna during intermilitary period are analysed. The biographies of catholic priests Yuriy Protsiuk and Yosif Kladochnyi, an advocate Stepan Shukhevych and the ideologist of west Ukrainian feminism Milena Rudnitska are selected as examples. Forming of religious beliefs and their further transformation and factors that influenced them are traced on the basis of personal sources. It is marked, that the row of external pushes influenced the crystallization of character of church by individual measuring, each of those resulted in the fade of the valued reference-points. It becomes firmly established that conscious determination of role of the religious phenomenon took place during all life and directly depended on the sphere of person's activity and methods of experiencing difficult vital test.

Key words: the Greco-catholic church, Ukrainian intelligentsia in Galychyna, religious world view, feminism, religious phenomenon.

УДК 94(477.86):281.5**Іванна Гавриш****ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКЕ РЕЛІГІЙНЕ ПІДПІЛЛЯ СТАНИСЛАВІВЩИНИ
(СЕРЕДИНА 40-Х – 50-ТІ РР. ХХ СТ.)**

У статті на основі опублікованих й архівних документів та історіографічного матеріалу проаналізовано релігійне життя греко-католиків Станіславівщини в часи радянського тоталітаризму. Організаційну структуру Греко-католицької церкви в середині 40–50-х рр. ХХ ст. руйнували арешти єпископату та багатьох священників і вірних, насадження режиму православ'я та репресії проти непокірних. Однак люди берегли у своїх серцях віру христову і вірність своїй Церкві, всупереч усім труднощам і перешкодам.

Ключові слова: Греко-католицька церква, підпілля, Львівський собор, радянський тоталітаризм, репресії.

Підпілля релігійне життя греко-католиків у часи радянського тоталітаризму, їх незламна віра і боротьба за свою Церкву – доволі цікава та актуальна тема для дослідників історії релігії, оскільки являє собою багатогранний феномен християнської незламності, принциповості, мужності і самопожертви. Греко-католицька Церква (далі – ГКЦ) завжди виступала проти комуністичної ідеології та була тісно пов'язана з українським національно-визвольним рухом, тому кремлівське керівництво вбачало в ній серйозну перепону на шляху встановлення радянської влади в Галичині. Львівський собор 1946 р. став кульмінацією цілеспрямованого наступу сталінського режиму і відкрив нову, нелегальну, сторінку в релігійному житті греко-католиків Станіславівщини.

Перші роки нелегального існування ГКЦ були надзвичайно складними. Перед духовенством і мирянами стояло єдине завдання – вистояти у вірі і вижити серед несприятливих умов. За словами уповноваженого у справах з релігійних культів у Станіславській області Сердюченка, згідно з